

ՊՈՂՈՍՅԱՆ ԱՆՆԱ
(ՄԻ)

ՆԱՍՐ-ԷՂ-ՂԻՆ ՇԱՀԻ ԱՅՅԸ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ
ԳԵՐՄԱՆԻԱ 1873Թ.

19-րդ դարավերջին Իրանը գտնվում էր Անգլիայից և Ցարական Ռուսաստանից քաղաքական և տնտեսական կախվածության մեջ. հարավում՝ անգլիացիները, հյուսիսում՝ ռուսները Իրանը վերածել էին իրենց ազդեցության գոտիների: Երկիրը փաստորեն կիսագաղութի էր վերածվել: Ուժեղանում էր պետության ապակենտրոնացումը, գնալով վատթարանում էր երկրի ֆինանսական վիճակը: Անկասկած այս բոլորը նպաստում էր Իրանի տնտեսական և քաղաքական թուլացմանը:

Նասր-էղ-Ղին շահը երկրի զարգացման և բարեփոխման ճանապարհներ էր փնտրում մաս Եվրոպայում: Եվրոպայի օգնությամբ նա երկրում իրականացնում է որոշ բարեփոխումներ¹:

1873ր Նասր-էղ-Ղին շահի՝ Կայսերական Գերմանիա կատարած այցը ոչ միայն սկիզբ դրեց Իրանի և Գերմանիայի միջև հարաբերությունների հաստատմանը, այլ նաև հետագայում քաղաքական նոր զարգացումների ձևավորմանը: Գերմանիայի հայտնվելը Իրանում մի կողմից կառաջացներ մեծ տերությունների տնտեսական շահերի նոր բախումներ, իսկ մյուս կողմից՝ Իրանի համար կստեղծեր հենարան «երրորդ ուժ»: Իսկ Գերմանիայի համար Իրանը նախ և առաջ նոր շուկա էր սեփական ապրանքների համար (Գերմանիան արդեն մեծ լիորձ ուներ Օսմանյան կայսրությունում) և ապա նոր հող էր նախապատրաստում քաղաքական ազդեցության համար:

1873 թ. ապրիլին Նասր-էղ-Ղին շահը մեկնում է Եվրոպա: Նա ծրագրել էր այցելել Սանկտ Պետերբուրգ, Բեռլին, Բրյուսել և Լոնդոն: Սինչև Բեռլին հասնելը, Նասր-էղ-Ղին շահը Սանկտ Պետերբուրգ է ուղարկում իր ներկայացուցչին՝ Սիրգա Աբդուլ-Ռահիմ Խանին այդ քաղաքում Գերմանիայի դեսպան Հենրի Ռոյսի մոտ՝ կնքելու գերմանա-իրանական «Բարեկամության, առևտրի և ծովագնացության» վերաբերյալ պայմանագիր, որը հիմնված էր լինելու 1857թ. հունիսի 25-ին Իրանի և «Մաքսային միության» միջև կնքված «Բարեկամության և առևտրի» պայմանագրի² հիմքի վրա: Պայմանագիրը ստորագրվում է 1873թ. մայիսի 28-ին: Այն բաղկացած էր 21 հոդվածից, որոնք հնարավորություն էին տալիս ազատ առևտրային մուտքի և նավագնացության իրավունք, Թեհրանում, Թավրիզում և Բուշեհրում գերմանական հյուպատոսություններ բացելու թույլտվություններ և մի շարք առևտրային արտոնություններ³: Իսկ քաղաքական տեսանկյունից պայմանագրի 18-րդ հոդվածը նախատեսում էր Գերմանիայի միջնորդությունն այն դեպքում, եթե Իրանը վեճի մեջ մտներ որևէ երրորդ պետության հետ:

Ռ-այխստագում այդ պայմանագրի վավերացման ժամանակ 1873թ. հունիսի 15-ին, Գերմանիայի կանցլեր Օտտո ֆոն Բիսմարկն իր ելույթում ասաց «...Պայմանագիրը ներառում է ոչ միայն առևտրային հարաբերություններին վերաբերող կետեր, այլ նաև որոշ նկատառումներ, որոնք վերաբերում են Իրանի՝ օտար երկրների հետ ունեցած կապերին, այժմ և ապագայում...»⁵:

1873 թ. մայիսի 31-ին Նասր-էդ-Ղին շահը ժամանեց Պոտսդամի կայարան, որտեղ նա արժանացավ առանձնակի շքեղ հյուրընկալության: Շահին և նրա շքախմբին դիմավորելու էին եկել Կայսր Վիլհելմ 1-ը, Բիսմարկը, բարձրաստիճան այլ պաշտոնյաներ, ինչպես նաև հազարավոր մարդիկ, ովքեր եկել էին տեսնելու այդ «ներկայացումը»⁶: «Թայմսի» թղթակիցը նշում է, որ մարդիկ կարծում էին, թե շահը և նրա շքախումբը այնքան լավն էին, ինչպես «արաբական գիշերները»:

Բեռլինում շահի այցը տևում է 9 օր: Նա մասնակցում է Ռ-այխստագի նիստին, այցելում Արտաքին գործերի նախարարություն, որտեղ և Բիսմարկի հետ փոխանակում են Սանկտ Պետերբուրգում կնքված «Բարեկամության, առևտրի և ծովագնացության» պայմանագրի տեքստերը⁸:

Այնուհետև շահը ուղևորվում է Էսսեն, որտեղ նրան դիմավորում է գերմանական զինամթերքի խոշոր գործարանի տնօրեն Կրուպպը: Ծանոթանալով գործարանի հետ, շահին ուղղակի ապշեցնում են գործարանի մեծ ծավալները և բազմազան տեսականին¹⁰: Թերևս այս այցի նպատակն հենց դա էր՝ շահին ծանոթացնել գերմանական նոր զենքերի տեսականու հետ և նոր գնորդ ձեռք բերել, ինչն էլ հաջողությամբ է պսակվում: Գոհ Գերմանիա կատարած խոստումնալից ճանապարհորդությունից՝ շահն ուղևորվում է Բելգիա և Անգլիա¹¹:

1873թ. սկսած Իրանը ոչ միայն փորձում է ուժեղացնել իր դիվանագիտական հարաբերությունները Գերմանիայի հետ, այլ նաև ջանքեր է գործադրում գերմանական խորհրդատուներ և մասնագետներ հրավիրելու Իրան¹²:

Այսպիսով, Նասր-էդ-Ղին շահի՝ 1873թ. Գերմանիա կատարած այցը կարևորվեց ոչ միայն գերմանա-իրանական հարաբերությունների հաստատման առումով, այլ այն համդիսացավ Իրանը դեպի արդիականացում տանելու ևս մեկ քայլ:

ANNA POGHOSYAN
(IOS)

THE VISIT OF NASR-ED-DIN SHAH TO IMPERIAL GERMANY IN 1873

At the end of the 19th century Iran became a country that economically and politically depended on the Great Powers: namely Russia and England that had unlimited power in Iran. The first visit of Nasr-ed-Din Shah to

Germany was the one of the important factors of the establishment of the German-Iranian relations.

The penetration of the Middle East fitted perfectly into the German national mood of the time. In the German policy a theory was being developed, which intended to make Iran Germany's target of economical influence first of all. This was exactly that which Germans had accomplished in Turkey, and that which they intended to do in Iran. The German-Iranian "Treaty of friendship, navigation and commerce" of 1873 with its arbitration clause represented a serious effort by Nasr-ed-Din Shah to secure help against English and Russian interference.

Germany slowly, but stably penetrated into Iran not only through political privileges such as the 1873 treaty but also, more importantly, through economic advantages. The establishment of Germans in Iran's political scene appeared as a serious threat to English and Russian unlimited powers, at the time turning into the "third power" for Iran.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Բայրուրդյան Վ., Իրանի Պատմություն, Եր. 2005, էջ 500:
2. Prussian Persian Treaty of 1857, Preussisches Gchcimsarchiv.
3. The German-Persian "Treaty of Friendship, Navigation, and Commerce" of 1873 (in Persian), Politisches Archiv Auswaertigen Amtes (PAA), see also Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Deutschen Reichstages. Berlin, 1873.
4. Տե՛ս նույն տեղում:
5. Martin B.G., German Persian Diplomatic Relations 1873-1912, s. Gravenhage, 1959, p.27.
6. Koelnische Zeitung, 151, June 2, 1873.
7. The Times, June 2, 1873.
8. Koelnische Zeitung, 151, June 2, 1873.
9. Տե՛ս նույն տեղում:
10. Allgemeine Zeitung, 160, June 9, 1873.
11. Koelnische Zeitung, 161, June 12, 1873.
12. Münster to Bismarck, A 2420, June 1874, Politisches Archiv Auswaertigen Amtes(PAA).